Biotop klínatky vidlité na Odravě ve Slapanech. Mělčina s kameny je zde pouze dočasně, po opravě jezu o 200 m dále po proudu by zde měla voda opět nastoupat a zaplavit nedaleká slepá ramena. 9. 7. 2023. Foto Přemysl Tájek.

Samec klínatky vidlité. S délkou těla mezi 4,5–5,5 cm je nejmenším z našich pěti druhů klínatek. Foto Přemysl Tájek.

Klínatka vidlitá – nový druh vážky pro Karlovarský kraj

Pavla Tájková a Přemysl Tájek, Český svaz ochránců přírody Kladská

Vzácnou vážku klínatku vidlitou jsme dlouhá léta neúspěšně hledali na řece Ohři, která je svou čistotou vody i přírodním charakterem koryta chloubou mezi českými řekami. Na první setkání s touto ozdobou čistých evropských řek jsme si ale v našem kraji museli počkat až do srpna loňského roku, ze kdy pocházejí hned dvě pozorování. Jednoho samce se podařilo zahlédnout na peřejnatém rameni Ohře u elektrárny Tisová (7. 8. 2022, Přemysl Tájek), druhý záznam pak pochází z mělkého ramene Ohře těsně pod mostem ve Vojkovicích (15. 8. 2022, 2 samci, Olaf Wolfram). Jde však o nálezy z období, kdy se již mohou vážky hodně „toulat“ a přeletovat i na mnohakilometrové vzdálenosti. Nebylo proto stále vůbec jasné, zda se tento druh v našem kraji opravdu trvale vyskytuje. Ani jedna z lokalit totiž není úplně typickým stanovištěm skýtajícím optimální podmínky k úspěšnému rozmnožování a vývoji těchto vážek. A hledání larev ve dně širokého toku Ohře by byl v případě obou lokalit příslovečným hledáním jehly v kupce sena.

Klínatka vidlitá (*Onychogomphus forcipatus*) je středně velká vážka s žluto-černým zbarvením. Samice žijí velmi skrytě. Nejčastěji proto můžeme pozorovat samce přeletující nad volnou vodní hladinou. Druhové jméno pochází podle jejich mohutných přívěsků na konci zadečku, jež při odpočinku charakteristicky vystavují vzhůru. Larvy se vyvíjejí v osluněných mělčinách řek mezi štěrkem a kameny. Dospělce pak můžeme pozorovat od poloviny června do začátku srpna. V České republice patří mezi vzácné druhy a je zařazen do Červeného seznamu v kategorii „téměř

Ohře pod německým městečkem Hohenberg je naší hraniční řekou. Státní hranice v těchto místech běží po českém břehu, a tak klínatku vidlitou, jež posedávala na štěrkovém náplavu (uprostřed snímku), je nutno považovat ještě za německou. Klínatky ale žijí i o pár set metrů dál po proudu, kde se již celý tok Ohře nachází na českém území. 15. 7. 2023. Foto Přemysl Tájek.

ohrožený“. Obývá totiž čisté peřejnaté úseky menších kamenitých řek v podhůří. Preferuje člověkem málo dotčené toky, obvykle neregulované říčky s přirozeným korytem. Setkat se s nimi lze ale i na mělkých a kamenitých místech potoků a řek pod jezy.

Loňské nálezy klínatek nám nedaly spát a na začátku letošního léta jsme byli pevně rozhodnuti podrobit vybrané úseky Ohře a některých dalších vodních toků v našem kraji podrobnějšímu průzkumu. Mapování jsme plánovali na červenec, tedy na dobu, kdy lze předpokládat, že nalezené klínatky se skutečně vylíhly v místě jejich pozorování.

První letošní setkání s klínatkou vidlitou však přišlo mnohem dříve a bylo více než nečekané. Odehrálo se totiž na poli mezi Toužimí a Sedlem (12. 6. 2023, 1 samec, Pavla Tájková). Kdyby se ji nepodařilo chytit přímo do entomologické síťky, byl by nález až k neuvěření. Vážka zde byla zjevně pouze na přeletu, kdy využívala okraj lesa jako migrační linii a ruderální vegetaci na okraji pole k lovu hmyzu.

Druhé letošní setkání s klínatkou vidlitou bylo stejně překvapivé, došlo k němu totiž na lesní cestě u rybníka Tišina uprostřed Doupovských hor, během monitoringu motýlů (5. 7. 2023, 1 samec, Přemysl Tájek). Z jakého potoka mohla vážka zalétnout až sem, je pro nás záhadou – většina vodních toků v Doupovských horách totiž v posledních letech zcela vysychá a vhodných míst k rozmnožování zde má tento druh naprosté minimum. Výjimkou může být snad jen potok Liboc, kde jsme ale druh nezaznamenali.

Předchozí nález od Toužimi je také poměrně daleko od vhodného prostředí pro rozmnožování klínatek, lze však předpokládat, že nejbližším vhodným biotopem může být říčka Střela. Ta je však v těchto místech, dalo by se říci, teprve v plenkách. Několik týdnů nato jsme se proto rozhodli pátrat ve zralejší části řeky – ve slunných meandrech u bývalého Kozlovského mlýna pod obcí Kozlov, asi 7 km od místa dřívějšího nálezu. Pro maximalizaci loveckého úsilí se zapojila do projektu celá naše rodina – avšak marně, kromě raků a ledňáčků jsme z vážek zahlédli jen vesele poletující motýlice a šidélka. Negativní výsledek jsme přikládali extrémně nízkému stavu vody při dlouhotrvajícím suchu. Své štěstí jsme se tedy vydali hledat ještě na vyspělejší část řeky, až pod Žlutickou přehradu na slunný a divoce meandrující úsek pod železniční zastávkou Protivec. I po důkladném průzkumu několika set metrů nejatraktivnější části řeky však po klínatkách opět ani stopy. Původ klínatky odchycené na poli u Toužimi tak rovněž zůstává nerozřešenou hádankou.

Tímto však příběh klínatky vidlité v Karlovarském kraji nekončí. Povzbuzeni předchozími nálezy jsme se vydali na další průzkum – tentokrát k říčce Odravě (9. 7. 2023). Říčka Odrava pramení v Českém lese pod Hraničním vrchem, v mapách jako Mikulášský potok. Po pár stech metrech vede své vody do Německa, kde po soutoku s Neugrünbach pokračuje s německým názvem Wondreb. Zajímavý je však především prostor, který jí byl v Německu dán pro její nespoutané meandrování. Do Čech se nám proto vrací jako čistá voda plná života. Při osvěžování v čisté vodě Odravy jsme ve Slapanech u mostku pro pěší nalezli výjimečně velké jedince škeble rybničné, svědčící o jejich stáří, a velevruby malířské. A nemuseli jsme ani dlouho čekat na pozorování kýžené klínatky vidlité! Jeden samec se spokojeně míhal nad peřejnatými úseky a posedával na vyčnívajících kamenech a štěrkopísčitých náplavech.

Nakonec nám štěstí přálo i na Ohři – v jejím horním úseku, v málo probádané a divoké části mezi německým Hohenbergem a vodní nádrží Skalka. Zde již bylo možno se regulérně plavit, a tak jsme touto cestou (někteří na lodi, jiní na duších od traktoru) pečlivě prozkoumali celý úsek a klínatky nalezli na dvou místech v Čechách a na dvou v Německu (na každé lokalitě vždy 1 samec, 15. 7. 2023). Naší přítomností a počínáním jsme udivovali kromě spořádaných německých cyklistů také místní bobry.

Poslední dva roky tak přinesly významný posun v celkovém obrazu rozšíření tohoto zajímavého druhu vážky v našem kraji. Zdá se, že se tato vážka nebojí vzdálenějších přeletů a osidluje proto i jen kratší úseky toků tam, kde jsou pro ni vhodná místa. Pravděpodobně se nevyhýbá ani tokům menším, a tak další nálezy této vzácné vážky zřejmě ještě čekají na odhodlané zájemce o průzkum zatím neprobádaných čistých potůčků a říček našeho kraje. ■

Použitá literatura:
Waldhauser M. et Černý M. (2015): Vážky České republiky. – Příručka pro určování našich druhů a jejich larev. 2. doplněné vydání. – Český svaz ochránců přírody Vlašim, 188 pp.

▲ Místo, kde byla klínatka vidlitá v našem kraji zaznamenána poprvé – rozdvojení Ohře u elektrárny Tisová. Ač zde řeka protéká industriální a kulturní krajinou, má převážně přírodní ráz a je plná života. Prosluněný úsek toku udržovaný vyřezáváním dřevin pod elektrovodem je pro vážky velmi atraktivní. Snímek byl pořízen 24. 6. 2023, kdy jsme se zde pokusili nález klínatky z loňského roku potvrdit – bohužel neúspěšně, snad i kvůli vysoké hladině vody. Foto Přemysl Tájek.

▲ Místo nálezu klínatky vidlité na Ohři, nad přehradou Skalka, v přírodní rezervaci Rathsam. Foto Pavla Tájková.

▲ Říčka Střela u Protivce má převážně štěrkovité dno a množství hezkých osluněných úseků. Po klínatce vidlité jsme zde ale pátrali neúspěšně. Foto Pavla Tájková